

РОЛЬ І МІСЦЕ ПУБЛІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Процес модернізації українських бібліотек, що розпочався у 90-ті роки минулого сторіччя, і нова соціально-культурна парадигма їхнього розвитку є головними стимулами інноваційних змін у бібліотечній справі. Інноваційні перетворення стосуються всіх напрямів бібліотечної діяльності, зачіпають усі сфери функціонування бібліотек і, в першу чергу, комунікативні зв'язки із зовнішнім середовищем. Паралельно з цим здійснюється активне організаційно-технологічне оновлення бібліотечної системи. Сьогодні впливає на функції бібліотек, трансформує їхню соціальну роль у суспільстві.

Зазнають змін існуючі стереотипи стосунків бібліотек і суспільства, дедалі більше на перетворення бібліотечного середовища впливає процес інформатизації.

У нових технологічних умовах бібліотеки є активними суб'єктами цього процесу. Залучаючи широке коло користувачів до роботи у новому комунікативному форматі, у тому числі мережевому використанні інформаційних ресурсів, бібліотеки сприяють поступовому формуванню у різних верств населення інформаційної свідомості.

Виконуючи свою головну місію, що полягає у збиранні, зберіганні, виробництві, розповсюдженні та використанні загальнодоступної інформації, бібліотеки об'єктивно сприяють її перетворенню в цінний національний ресурс, від якого залежить сталий розвиток суспільства. За висновками експертів, роль бібліотек у збереженні національних інформаційних ресурсів і забезпеченні загального доступу до них із використанням Інтернет-технологій буде постійно зростати.

Сьогодні спектр інформаційних послуг і продуктів, які бібліотеки пропонують населенню, розширюється. Все більше уваги приділяється створенню фактографічних баз даних із соціальних, правових, економічних питань, проблем місцевого самоврядування, підприємницької діяльності, соціокультурного розвитку регіонів, краєзнавства. У практику роботи бібліотек поступово впроваджуються аналітичні методи перероблення інформації – готуються інформаційні дайджести, аналітичні добірки, які створюються на основі текстових фрагментів документів. Бібліографічна інформація поступово стає допоміжним засобом так званого „внутрішнього” використання або інструментом орієнтації у мережевих ресурсах, але не є кінцевим результатом інформаційного обслуговування, в якому все більшого значення набувають саме аналітичні та повнотекстові матеріали.

Електронні технології дозволяють реалізувати комплексний підхід до вирішення інформаційних завдань. Користувач може отримати повний комплект різноманітних інформаційних матеріалів, у тому числі й Інтернет-ресурси, а також консалтингові послуги.

Бібліотеки сьогодні усвідомили свою роль навігатора у безмежному масиві інформації, що вигідно відрізняє їх від інших комунікативних суспільних структур.

А головне те, що наразі у свідомості бібліотекарів ідея доступу до інформації превалює над ідеєю володіння нею.

Однак кваліфіковане виконання посередницьких функцій, якісне надання консалтингових послуг вимагає не тільки знання інформаційного ринку, але й уміння оцінювати якість інформаційних продукції та послуг, робити правильний вибір з метою надання користувачеві достовірної й надійної інформації.

Таким чином, інформаційна функція бібліотек пов'язана не тільки із забезпеченням універсального доступу до інформаційних ресурсів, але набуває ресурсно-оцінювального характеру. Формула реалізації інформаційної функції бібліотеки в сучасних умовах, котра складається з оцінювання інформаційних ресурсів та доступу до них, лежить в основі інноваційних перетворень щодо змісту, організації, технології, форм і методів інформаційної діяльності цих установ і, головне, позначається на кінцевому результаті, який можуть оцінити користувачі.

У Всесвітню мережу потрапляє все більше українців. За даними компанії Sputnikmedia.net, українська Інтернет-аудиторія протягом 2006 року зросла майже вдвічі і станом на січень 2007 року складала 4,207 млн. осіб (для порівняння, станом на січень 2006 року вона налічувала 2,63 млн. осіб). Більше всього користувачів – у Києві (58,56%), далі йдуть Дніпропетровськ і Одеса. Лідруючі позиції серед пошукових систем займають Google – 60,3% та Yandex – 14,77% (liga.net).

Завдяки стрімкому розвитку інформаційно-комунікативних технологій у всіх сферах нашого життя значно збагатилися також інші функції бібліотеки: соціальна, меморіальна, комунікативна, кумулятивна тощо.

Нового значення набуває друга базова функція бібліотек – меморіальна, яка пов'язана зі збиранням і збереженням інформації на різноманітних носіях. Будь-яка бібліотека – від сільської до національної – виступає локальним хранителем пам'яті людства. У цьому і полягає її головна роль у загальнокультурному поступі.

Бібліотеки беруть активну участь у процесах ретрансляції культури, тобто передачі колективної пам'яті від людини до людини, від покоління до покоління. Це зближує їх зі сферою освіти. В інформаційному суспільстві освіта розвивається перманентно, і забезпечити можливість отримання нових знань усім бажаючим можна лише із залученням інформаційних ресурсів книгозбірень.

Саме тому набуває значущості ретрансляюча (освітня) функція бібліотек, що зумовлюється посиленням їхньої ролі у системі безперервної освіти.

Т. Вилежанина

Вищеназвані функції бібліотек – меморіальна і ретрансляюча – найбільш повно реалізуються у краєзнавчій роботі, яка останнім часом отримала новий імпульс для свого розвитку за рахунок історико-дослідницького спрямування бібліотечного краєзнавства.

Крім того, бібліотеки поступово стають системою складовою соціокультурної інфраструктури регіонів, формуючи навколо себе особливе культурне й інформаційно-комунікативне середовище. При цьому значну увагу вони приділяють як національній культурі, так і формуванню культури міжнародних відносин.

Сьогодні бібліотеки відіграють велику роль у становленні громадянського суспільства. Залучаючи населення до багатьох своїх заходів і акцій, вони сприяють підвищенню соціальної активності людей, формують у них громадянську свідомість, допомагають створювати особливий суспільний мікроклімат у регіоні свого впливу. В невеликих, за чисельністю жителів, містах та багатьох селах, де не залишилося жодних культурних закладів, крім бібліотек, вони стають центрами суспільного життя, де мешканці не тільки отримують інформацію і проводять своє дозвілля, але й обговорюють нагальні проблеми своєї „малої батьківщини”. На жаль, не всі сільські мешканці мають таку можливість, тому, що з 28 504 українських сіл тільки у 15 044 є бібліотеки.

Для визначення стану, проблем діяльності сільських книгозбірень, їхнього місця в житті спільноти Національна парламентська бібліотека України 2007 року здійснила дослідження «Публічні бібліотеки України в контексті соціокультурного розвитку регіону» та «Сільська бібліотека на мапі України». Вони, зокрема, засвідчили, що бібліотеки користуються найбільшою популярністю у сільського населення на відміну від інших закладів культури (див. Діаграму).

Хочу підкреслити, що понад 82% існуючих в Україні публічних бібліотек – сільські. Їхня матеріальна база надзвичайно слабка. За даними вищезгаданих досліджень, тільки 62 сільські бібліотеки комп'ютеризовано, що становить 0,4% від усієї кількості книгозбірень. Найбільша кількість із них – у Рівненській області – 16 бібліотек (3% книгозбірень області), очевидно, завдяки об'єднанню їх зі шкі-

льними бібліотеками, оскільки комп'ютеризація шкіл відбувається краще. До Інтернету підключено всього 13 сільських бібліотек (0,1%), електронну пошту мають 10 (0,07%), телефонізовано 729 (5%), ксерокс мають 35 бібліотек (0,2%). Факсу не має жодна сільська книгозбірня, так само і транспорту.

У такій ситуації наївно сподіватися на всеохоплююче і повне задоволення інформаційних потреб населення найближчим часом. Але якщо розширити можливості публічних бібліотек як точок доступу до Інтернету, особливо в невеликих населених пунктах – селищах та селах, є надія, що кожний громадянин зможе реалізувати своє право на доступ до інформації.

Деякі кроки вже робляться, прикладом чого є понад 130 Інтернет-центрів, відкритих за сприяння Посольства США в Україні. Зараз розпочинається реалізація великого проекту з надання у публічних бібліотеках доступу до Інтернету за підтримки Фондації Біла та Мелінди Гейтсів.

У процесі розвитку суспільного життя, перш за все на рівні регіонів, які отримали інший статус і більшу самостійність (після прийняття Закону України „Про місцеве самоврядування в Україні”), створено нові умови діяльності бібліотек. Публічні книгозбірні стали комунальною власністю. У деяких регіонах відбувається й скорочення бібліотек, і об'єднання сільських та шкільних книгозбірень, і децентралізація. За останні 10 років кількість публічних бібліотек у країні скоротилася на 1 180 одиниць і становить 18 374 установи.

Проблеми збереження і підтримки бібліотек в окремих областях вирішуються по-різному. Не останню роль тут відіграє те, яке місце посідає бібліотека у соціокультурному просторі регіону.

Саме тому Національна парламентська бібліотека України провела вищеназвані наукові дослідження, результати яких дадуть змогу з'ясувати думку фахівців-практиків і науковців із різних регіонів щодо проблем бібліотек, накреслити першочергові управлінські рішення, а також стратегію розвитку вітчизняної бібліотечної галузі. Впевнена, що рух української спільноти до суспільства знань неможливий без розгалуженої і ефективно працюючої мережі бібліотек.

Діаграма

